

На вівтарі

Закінчення дії договору New START загрожує новими ядерними перегонами озброєнь. Європа має вийти з ролі жертви.

Трамپ перетворює Сполучені Штати з гаранта безпеки на загрозу для Європи. Адміністрація Трампа не боїться йти на поступки Росії, ігноруючи безпекові інтереси своїх союзників по НАТО, що для попередників було б немислимо. 5 лютого закінчиться термін дії договору New START, який обмежує стратегічну ядерну зброю США і Росії, і поряд з Європою з'явиться ще одна порохова діжка. Європі слід негайно винести на обговорення власні пропозиції, поки її долю не вирішили без неї.

Страх, що Сполучені Штати можуть покласти європейські інтереси безпеки на вівтар контролю над озброєнням, виник одночасно з самим російсько-американським контролем над озброєнням. Коли майже 50 років тому Вашингтон і Москва вели переговори SALT про стратегічну ядерну зброю, федеральний канцлер Гельмут Шмідт побоювався, що Вашингтон погодиться на дисбаланс в особливо важливих для Європи системах озброєння. Зі слів Шмідта, поки США та Радянський Союз спали спокійно, Європа мала непокоїтися через можливий відрив від неї американських інтересів. Тоді настала трансатлантична криза довіри, яка, з перервами, тривала до кінця холодної війни.

*США неодноразово
зупиняли Росію, коли
вона намагалася вбити
клин в союз через
висування на переговорах
про контроль над
озброєнням шкідливих
для Європи пропозицій*

Відтоді Вашингтон завжди узгоджував з союзниками свою поведінку в питаннях ядерного стримування та контролю над озброєнням. Так, в 2022 році президент Джо Байден відмовився від анонсованого раніше коригування американської ядерної доктрини, бо деякі союзники боялися, що це може обмежити американські гарантії безпеки для Європи. США неодноразово зупиняли Росію, коли вона намагалася вбити клин в союз через висування на переговорах про контроль над озброєнням шкідливих для

Європи пропозицій.

Адміністрація Трампа порушує ці правила. Трамп регулярно ставить умови для надання американської допомоги. Прагнучи залучити Росію до плану миру в Україні, він публічно і без узгодження намагається змусити Київ відмовитися від червоних ліній. Ба більше, тепер Трамп прагне захопити Гренландію і тисне на союзників. Європа ж часто поводить пасивно, лише реагуючи на закиди Трампа, замість проактивно розробляти власні стратегії.

Якщо Путін і Трамп вирішать зосередитися на контролі над ядерним озброєнням, Європа може опинитися за бортом. 5 лютого закінчується термін дії договору New START, який обмежує стратегічні арсенали Росії та США. Без його заміни ніщо не стоятиме на заваді новим ядерним перегонам озброєнь. Щоб запобігти їм, США за Байдена неодноразово висловлювали готовність до переговорів, однак Москва висувала як попередню умову для переговорів припинення допомоги Україні. Трамп же не бачить проблеми: якщо термін дії договору закінчується, то нехай закінчується, просто укладемо кращий договір.

Європі не можна просто спостерігати, як ядерні наддержави ставлять свої інтереси вище за її безпеку. Росія може, як наприкінці 2021 року, спробувати не тільки говорити про ядерну зброю, а й переглянути всю європейську систему безпеки. Тоді проекти договорів Москви на додачу до пропозицій контролю над озброєнням містили обмеження, які фактично скасували б розширення НАТО на схід. На відміну від Байдена, Трамп може погодитися на подібну угоду, якщо вона дозволить йому виступити в ролі миротворця і принесе політичну або економічну вигоду.

Якщо Трамп захоче будь-якою ціною досягти угоди, він може погодитися вивести американську тактичну ядерну зброю з Європи

Вимоги Росії відомі: виведення з Європи тактичної ядерної зброї США та обмеження британських і французьких арсеналів. Путін націлений на саму суть ядерного стримування в Європі. Наявність ядерної зброї символізує спільні ризики для членів НАТО. Якщо Трамп захоче будь-якою ціною досягти угоди, він може погодитися вивести американську тактичну ядерну зброю з Європи. Можливо, він навіть разом з Путіним закликатиме Францію та Велику Британію обмежити запаси. Недавно Трамп у відповідь на запитання про майбутнє стратегічного контролю над озброєнням

натякнув, що, ймовірно, у цього процесу будуть і інші учасники. Для Європи обидва варіанти фатальні.

Така угода ставить Європу перед дилемою. Вона може бути неприйнятна, але водночас європейці не можуть собі дозволити відхилити її, не маючи альтернативної пропозиції. Бажання Трампа укласти угоду з Путіним надто велике, щоб ігнорувати. Крім того, Європа не повинна відштовхувати численні держави Глобального Півдня, які не володіють ядерною зброєю і роками наполягають на ядерному роззброєнні. Саме зараз, в умовах тиску на фундаментальні принципи міжнародного права, Європі треба зміцнювати партнерські відносини. Тому категорично не можна давати партнерам привід думати, що довгоочікуваний прогрес в роззброєнні тепер провалюється з вини європейців.

Необхідно у будь-який спосіб запобігти укладенню угоди, за якою буде зменшено кількість ядерної зброї на європейській території НАТО, в той час як тисячі тактичних ядерних боєголовок Росії будуть і далі загрожувати Європі

Європейці повинні чітко дати зрозуміти, що контроль над ядерною зброєю для них не самоціль, а головний інструмент безпекової політики. Він має служити справжнім інтересам безпеки Європи. Необхідно у будь-який спосіб запобігти укладенню угоди, за якою буде зменшено кількість ядерної зброї на європейській території НАТО, в той час як тисячі тактичних ядерних боєголовок Росії будуть і далі загрожувати Європі. Європейці повинні проактивно сформулювати власну позицію і впевнено її відстоювати. Початком цього процесу може стати вже існуючий діалог канцлера Мерца з президентом Франції Макроном і прем'єр-міністром Великої Британії Кіром Стармером.

Головне, щоб Європа спочатку з'ясувала, яких заходів Франція і Велика Британія готові вжити. З огляду на напружену геополітичну ситуацію, зараз не може бути мови про обмеження французьких і британських запасів ядерної зброї. Натомість Париж і Лондон повинні продемонструвати готовність брати участь в багатосторонньому режимі прозорості, який передбачає, що держави-учасниці регулярно інформують одна одну про кількість своєї боєготовної ядерної зброї, і забезпечує хоча б мінімальну передбачуваність розвитку ядерних арсеналів. Париж і Лондон можуть подати відповідну пропозицію іншим визнаним ядерним державам в форматі P5. Європа повинна нарешті виступити за

зміцнення встановлених ядерних норм. Саме застосування ядерної зброї, ядерні погрози та випробування вибухових ядерних пристроїв слід однозначно осуджувати. Європа має створити широкий багатосторонній альянс, наприклад, в форматі G20 або на конференції з перегляду Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

Для того щоб не поступатися своїми безпековими інтересами в разі зближення Росії та США в питанні контролю над ядерним озброєнням, Європі потрібна власна єдина переговорна позиція. Європейці повинні, з одного боку, чітко дати зрозуміти, що контроль над озброєнням має служити їхнім безпековим інтересам, з іншого – не втрачати з поля зору перспективи прогресу в ядерному роззброєнні. Їхньою власною конструктивною пропозицією для кращої передбачуваності має бути багатосторонній режим прозорості та зміцнення встановлених ядерних норм. Якщо Європа не буде активно займатися цими питаннями, якщо не розробить власну стратегію, вона ризикує опинитися осторонь безпекової політики.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Тім Тіс

Тім Тіс (Tim Thies) – науковий співробітник Інституту досліджень миру та політики безпеки Гамбурзького університету (IFSH), аспірант Інституту досліджень менеджменту Радбодського університету в Неймегені, Нідерланди.

Філіп Фішер

Філіп Фішер (Philipp Fischer) – нині магістрант програми Peace and Security Studies в Інституті досліджень миру та безпеки Гамбурзького університету (IFSH). Серед інших його інтересів – політика ядерної зброї, контроль над ядерним озброєнням і китайсько-російські відносини.

